

SUPPLEMENTAL TEXTS

Sanhedrin 17a/b

CONTENTS

PARALLEL RABBINIC TEXTS | *other texts in rabbinic literature where versions of or ideas from our text appear*

Talmud Bavli Eruvin 13b	1
Talmud Bavli Bava Metzia 61b	2

CODES | *codification of our text in halakhic literature (for more info on this check out the Codes Cheat Sheet in the Bet Midrash Reference Guide!)*

Mishneh Torah, Sefer Shoftim, Hilkhhot Sanhedrin 1-2	3-10
--	------

RISHONIM | *medieval commentators on our sugya*

Hiddushei HaMeiri on Masechet Sanhedrin (Beit HaBechira)	11
Rabeinu Peretz, Commentary on Masechet Sanhedrin	13
Yad Ramah, Commentary on Masechet Sanhedrin	14

REFERENCE

Steinsaltz, Talmud Reference Guide: <i>Shmonah Shratzim</i> , <i>Sheretz</i>	15-16
--	-------

איזהו נשך

פרק חמישי

בבא מציעא

שתולה

מעותיו בנכרי - וא"ת והלא אפילו יהא אמת שהם של נכרי אסור כיון שאין ללוה עם הנכרי כלום ומיהו לפי מה שצביא רח"ה לקמן ישראל שיש בידו מעות נכרי והם באתרויות הנכרי מותר להלוותם ברבית וי"ל דלויירי כגון שאמר ליה חברי הלווינו מעות מן הנכרי ואמרו לו איסמוך עלי או כגון שנתן לו משקנתו ויתנס לנכרי והוא הלוה לו משל עצמו ואומר שעשה כדבריו :

שתולה

קלה אילן בצגודו ואומר תכלת הוא - וא"ת דעובר על מלות לזית מ"מ אילטרין קרא לעובר עליו משעת תלייה : **יבין** רשע וילבש לדיק - אפי' למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח וליכא שטי רשות ואפי' הניח קרקעות ומלוה על פה גובה מן היורשין אפי' ילבש לדיק כדאמר רבא בריש הגזול בתרא (צ"ק ד' ק"ב) וחי אחיך לדידיה אחר רחמנא דנהדר לבריה לא אזהר רחמנא :

רבא

אמר מגופיה דקרא - אע"ג דרבא משני ריש הגזול בתרא (ס) אפילו תימא רשות יורש לאו כרשות לוקח ושאי הכא דכתיב וחי אחיך עמך לאו משום דס"ל כר' אלעזר דהא הכא דריש כרבי יוחנן אלא לאו כדא אלא ליישב דברייהו דהסא למ"ד לאו כרשות לוקח ולכך בסמוך דקאמר רב נתנן מ"ט דר"א לא קבעו הגמרא כמו כן בשם רבא : **מות** יומת דמיו צו יהיה הוקשו מלוי ברבית לשופכי דמים .

תימה היכי משמע דמיו צו עבירה דשפיכות דמים הלא צלוב וידעוני וכמה עבירות דלא שייכי לשפיכות דמים כתיב דמיהם צם וי"ל דמיתורא דמיו צו דריש דאי לאו הכי למאי כתיבה דאי למגמר סקילה ברבית מאוב וידעוני חזא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן וכו' לא מלינו מיתה גבי מומן ובפרק קמא דתמורה (ד' ו') יש בספרים וכתב בתריה והוליד בן פריץ שופך דם לפי זה אתי שפיר דהוקשו ביהדי' : חי

א"ל ומי נפיש אנרייהו שפי מרבית ומציעות וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו שפי מאיס למכלינהו : ואיזהו תרבות המרבה בפירות ביצר לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו' : אמו כל הני דאמרין עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ *יבין* רשע וילבש צדיק עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק *ע"כ* רבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית *א"ר* אלעזר *רבית* קצוצה יוצאה בדיינין *אבק* רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין *א"ר* יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא בנשך נתן ותרבות רב לקח וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אבהו אמר קרא א"ל תקח מאתו נשך ותרבות ויראת מאלהיך למורא ניתן ולא להשבון רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה *מות* יומת וימת יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון א"ר נ"ב בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא וחי

ובעניינא דשכיר כתיב - לאו דגזול לא תעשוק ולא תגזול וכל עושק כבישת שכר שכיר הוא : לא תגזול דכתיב רחמנא למי לי - לילף מרבית ואונאה שהי מחסרו מומן לא תגזול דעשרת הדברות לא קמיבעיא ליה דאזהרה לגזוב נפשות הוא כדאמרין בסנהדרין תורה אור (ד' פו.) : למיקט . לעטר : על מנה

ובעניינא דשכיר כתיב - לא תגזול דכתיב רחמנא למי לי לברחמיא *א"ל* [א] תגזוב *על* מנת למיקט לא [ב] תגזוב *על* מנת לשלם תשלומי כפל א"ל רב יומר לרב אישי לאו דכתב רחמנא במשקלות למה לי א"ל לטומן משקלותיו במלח היינו גזל מעליא הוא לעבור עליו משעת עשייה *ת"ר* לא ייקרא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה במדה זו מדידת קרקע ישלא ימורד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים במשקל ישלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה ישלא ירתיה והלא דברים ק"ו ומה משורה שהיא אחד משלשים (ושלשה) בלוג הקפידה עליו תורה ק"ו להיין וחצי היין ושלישית היין ורביעית היין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית יציאת מצרים גבי יציאת מצרים במשקלות אמר הקב"ה אני הוא שהבתחתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני הוא ישעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית וממי שטומן משקלותיו במלח וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל רב הנינא מסורא דפרת לרבינא יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבתחתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאין בקרבי דגים טהורין ומוכרין לישראל אמר ליה אנא המעלה קא קשיא לי מאי שנא הכא המעלה דכתב רחמנא א"ל לברחמיא דבירבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אילמלא *לא* העלית את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין מטמאין בשרצים דיי

א"ל ומי נפיש אנרייהו שפי מרבית ומציעות וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו שפי מאיס למכלינהו : ואיזהו תרבות המרבה בפירות ביצר לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו' : אמו כל הני דאמרין עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ *יבין* רשע וילבש צדיק עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק *ע"כ* רבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית *א"ר* אלעזר *רבית* קצוצה יוצאה בדיינין *אבק* רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין *א"ר* יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא בנשך נתן ותרבות רב לקח וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אבהו אמר קרא א"ל תקח מאתו נשך ותרבות ויראת מאלהיך למורא ניתן ולא להשבון רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה *מות* יומת וימת יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון א"ר נ"ב בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא וחי

א"ל ומי נפיש אנרייהו שפי מרבית ומציעות וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו שפי מאיס למכלינהו : ואיזהו תרבות המרבה בפירות ביצר לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו' : אמו כל הני דאמרין עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ *יבין* רשע וילבש צדיק עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק *ע"כ* רבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית *א"ר* אלעזר *רבית* קצוצה יוצאה בדיינין *אבק* רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין *א"ר* יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא בנשך נתן ותרבות רב לקח וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אבהו אמר קרא א"ל תקח מאתו נשך ותרבות ויראת מאלהיך למורא ניתן ולא להשבון רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה *מות* יומת וימת יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון א"ר נ"ב בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא וחי

[חוספתא דבי' פ"ו וס' איתא תגזוב וכו' בבל"ש וכו' גזול עיין סנהדרין פ"ט]

כ"כ פס': ע"פ

[חוספתא דבי' פ"ו וס' איתא תגזוב וכו' בבל"ש וכו' גזול עיין סנהדרין פ"ט]

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

כ"כ פס': ע"פ

ו א ב מיי' פ"ח מה' ג נביה הלכה ב סנה לזיון קנה טו"ש' ח"מ ס"י טמה סע"ף א :

ו א ב מיי' שם פ"ח ה' ג סנה לזיון קנה טו"ש' ח"מ ס"י טמה סע"ף יא :

ו א ב מיי' שם הלכה ז טו"ש' שם סע"ף יא :

י א ו מיי' ס"ה מהלכות תלוה וכו' ה' ס' ס' לזיון קנה טו"ש' י"ד ס"י קס סע"ף ג :

י א ו מיי' שם פ"ד הלכה ג ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה ה ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה ו ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה ז ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה ח ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה ט ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה י ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יא ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יב ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יג ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יד ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יו ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יז ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יח ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה יט ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

י א ו מיי' שם הלכה כ ס' ס' טו"ש' י"ד ס"י קס' סע"ף ג :

פתח פוך שפוט צדק ספר שופטים ודין עני ואביון

והוא

ספר ארבעה עשר

הלכותיו המש. והוא סידורין:

הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם. הלכות עדות. הלכות מטרים. הלכות אבל. הלכות מלכים ומלחמותיהם:

הלכות סנהדרין

והעונשין המסורין להם

יש בכללן שלשים מצות. עשר מצות עשה. ועשרים מצות לא תעשה:

וזה הוא פרטין:

א) למנות שופטים. ב) שלא למנות דיין שאינו יודע דרך המשפט. ג) לנמות אחרי רבים אם נחלקו השופטים. ד) שלא להרוג אם רבו המחייבין באיש אחד עד שיהיו יתר שנים. ה) שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות. ו) להרוג במקילה. ז) להרוג בשריפה. ח) להרוג בסייף. ט) להרוג בחנק: י) לתלות. יא) לקבור הנהרג ביום הריגתו. יב) שלא תלין נבלתו. יג) שלא להחיות מכשף. יד) להלקות הרשע. טו) שלא יוסיף בהכאת הלוקה. טז) שלא לענוש אנוס. יז) שלא להרוג דם נקי באומד הדעת. יח) שלא לחוס על הורג חבירו או חובל בו. יט) שלא לרחם את הדל בדין. כ) שלא להדר גדול בדין. כא) שלא להמות הדין על בעלי עבירות אע"פ שהוא חוטא. כב) שלא לעוות משפט. כג) שלא להמות משפט גר ויתום. כד) לשפוט בצדק. כה) שלא לירא בדין מאיש זרוע. כו) שלא ליקח שוחד. כז) שלא לקלל הדיינים. כח) שלא לישא שמע שוא. כט) שלא לקלל הנשיא. ל) שלא לקלל אדם כישאר בני ישראל הבשרים:

וביאר מצות אלו בפרקים אלו:

הקדמת הרשב"א אמר המגיד לפי שקדם לי ציהור ד' ספרים מהיד הגדולה להרמב"ם ז"ל והם: ספר הפלאה וזרעים ועבודה וקרבנות. לפי שלא נמצא בהם מגיד משנה ראויה להכיל ולבאר גם ספר שופטים שלא נמצא בו מגיד משנה. ומה שכתב בעל המדל עוז להרן הסגן הרמב"ם ז"ל לא הספיק כי במקומות הרבה הוא מחסוק כמה שמעתיך בקראות המטה והסכנה שלי עיני דק פלגיו הוא מבוחר לתי ענילו בו גם כי לא ימלג מלכות בדברינו קמא הדשין להועיל להלמידים וזה החלי בעצמו העוזר האמימי. וזאת רבנו ספר זה לפי שדינו הלבחל למשחית כיון מנוי סנהדרין והלכות מלכים והלכות אבל לפי כהוה סוף כל אדם והקדים הלכות סנהדרין לפי שעל הדין העולם עומד ויש בהם שלשים מלות והכך הלכות עדות לפי שהיו ענין הסנהדרין שאין הדין אלא על פי עדים וכפר לו הלכות ממרים דוק ממרט ע"פ צ"ד הגדול ומכך הלכות אבל כהטר רבנו ולפיכך כללי הלכות אלו בצפרא הזה שכן מענין הקבוצה ציוס מיתה שהיא מנוח עשה עכ"ל. וכך לן הלכות מלכים מהשטס שכתבתי ועוד שהוא מענין סנהדרין למנות מלך דכתיב (משלי כ"ט) מלך במשפט יעמיד אתן:

כסף משנה

פרק ראשון

הרשב"א (מכ"ז)

<p>פרק א א מ"ע של מורה וכו'. כתב זה לפי שהיה אפשר לומר למנות עשה של תורה למנות שופטים ב"ל אבל בח"ל לא היתה מ"ע של תורה הלא מדרגת לסיכך כתב דמיא השופטים ככל מקום הוא מ"ע של תורה אלא שיש חילוק בניהם כדמפרש ואזיל:</p> <p>אין</p>	<p>א "מצות עשה של תורה למנות שופטים ושומרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושומרים תתן לך בכל שעריך. שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינין באים לפני שומרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני</p> <p>הדיינים</p> <p>א כמ"ג ע"ן לו:</p>	<p>א מ"ע של מורה וכו'. כתב זה לפי שהיה אפשר לומר למנות עשה של תורה למנות שופטים ב"ל אבל בח"ל לא היתה מ"ע של תורה הלא מדרגת לסיכך כתב דמיא השופטים ככל מקום הוא מ"ע של תורה אלא שיש חילוק בניהם כדמפרש ואזיל:</p> <p>אין</p>
---	--	---

לחם משנה

פרק א א מצות עשה למנות שופטים וכו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ס"ז): שופטים לכל שבט ושבת מנין ח"ל שופטים לשבטיך שומרים לכל שבט ושבת מנין ח"ל שומרים לשבטיך שופטים לכל עיר ועיר מנין ח"ל שופטים לשעריך שוכרים לכל עיר ועיר מנין ח"ל שוכרים לשעריך וכו'. ע"כ וכו' הוא שניה בספרי וכו' אמרין בספ"ק דמכות (דף ז') בשעריך אחה מושיב בתי דינין וכו' (עיין בכ"מ) כבנייתא פ' ד' מיתוס (דף ל"ו): כשם שנאמר ישרא לא תשיב בתי דינין וכו' ופך וכו' ועיר ועיר וכו' ורבינו כתב כפן הכרייתות השמיות בספ"ק דמכות וכו' ד' מיתוס וזה הזכיר כאן כלל בכל שבט ושבת ויש תימה בדבריו דלקמן בכ"מ כתב ואזן עושין כסנהדרין קמא לכל שבט ושבת וכו' והוא כבנייתא השמיה בספ"ק דסנהדרין ועוד קשה להנהו חרי כרייתות דאמרי מושיבין בכל פלך ופלך מנין יאל להם דבר זה בשלמא לבריי"א. השמיה בספ"ק דסנהדרין היתה דמפקא ליה מקרא לשבטיך דהוא לכל שבט ושבת כתנאריה שם ועוד קשה דלמה ליה צ"ד בכל פלך ופלך כיון דמושיבין בכל עיר ועיר הרי בכל פלך בתי דינין רבים דפלך קייבון עיריות הוא ובשלמא לכרייתא השמיה כדפ"ק דסנהדרין יהא דהט"פ כשם בתי דינין בכל עיר

מנדל עוז

פרק א מצות עשה של פנים כו' עד ודין אותו כתי רשע זהו סדר להקדמת הלכות כמנהג חכמי המחברים וכאשר האזיל אותן הכניס מסגרי ומתחלה פסק לא יתחור ומן הידועותי פסק קמא דמטפ

ג אין מעמידין בכל הסנהדרין וכו'. ברייתא כפניה לעיל וכתמא כאשר כחכ רבינו לפי שיש בהם אכזריות :

ד ואין מושיבין מלך וכו'. כמ"ל במשנה המלך לא דן ולא דנין אותו וכו' ואמרין עלה אמר רב יוסף ל"ש אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דין ודנין אותן דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר מעטפ וגו'. ומלכי ישראל עשוי משום מעשה כדמיימי לה תהם :

ג אין מעמידין בסנהדרין לא זקן מופלג וכו'. ס' אחד דיני ממונות (דף ל"ו) נפרט דיני נפשות מחמילין מן הדך ברייתא ועסם סלחיות בזקן פירש"י עשכמ ככר פער נידול תהם :

ד אין מושיבין מלך וכו'. סנהדרין פ"ב (דף י"ח) ברייתא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב לא תענה על ריב על רב כתיב וכו' אמר מלך חובב חו לא מו אהיך למחוי ליה זכותא לא מלך ולא כ"ג בעיביזי השהה ומדנקט בפסא כ"ג כהדי מלך משמע דכרישא דוקא מלך ועוד דהא מן כהדיא כהן גדול דן ודנין אותו ואמרין בגמרא דמילתא דשפיטא היא אלא דליידי דבעי למחיי המלך לא דן ולא דנין אותו חנא כ"ג דן ודנין אותו :

ה מלכי בית דוד וכו'. משנה שם (דף י"ח) המלך לא דן ולא דנין אותו ומפרש בגמ' (דף י"ט) דהיי מיילי במלכי ישראל משום שביד דניאי ומשמון בן שש חבל מלכי בית דוד דנין ודנין אותם :

ו כשם שנים דין מטוקים וכו'. ס' אחד דיני ממונות (דף ל"ו) אהא דהקן ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלא כהנים לויים וישראלים כשפיטא לכהונה אמרו בגמ' מ"ס דמי רב יוסף כשם שנים דין מטוקין

בדק כן מטוקין מכל מוס אמר אמימר ממי קראש כולך יפה רשמי ומוס אין כך וילמא מוס משום אלא אמר רב אחא אמר קראש והאיכו שם עמך עמך בדמיון לך וכוון שהלכו לכהני כרמי מטוקין אמר אלמא דקושטא הכי הוא ועוד מוס משום קאלמר שיהיו מטוקים מכל מוס ועוד דלמריין בפרק מלות חליה (דף ק"ה) למעוטי מומין מדמי רב יוסף נפקא דמי רב יוסף כשם שנים מטוקים גלוק כן מטוקים. מכל מוס : צריך להשתדל וכו'. ס"ק דסנהדרין (דף י"ח) וברק שפי דממות (דף ע"ה) אמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

ו כשם שנים דין מטוקים וכו'. ס' אחד דיני ממונות (דף ל"ו) אהא דהקן ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלא כהנים לויים וישראלים כשפיטא לכהונה אמרו בגמ' מ"ס דמי רב יוסף כשם שנים דין מטוקין בדק כן מטוקין מכל מוס אמר אמימר ממי קראש כולך יפה רשמי ומוס אין כך וילמא מוס משום אלא אמר רב אחא אמר קראש והאיכו שם עמך עמך בדמיון לך וכוון שהלכו לכהני כרמי מטוקין אמר אלמא דקושטא הכי הוא ועוד מוס משום קאלמר שיהיו מטוקים מכל מוס ועוד דלמריין בפרק מלות חליה (דף ק"ה) למעוטי מומין מדמי רב יוסף נפקא דמי רב יוסף כשם שנים מטוקים גלוק כן מטוקים. מכל מוס : צריך להשתדל וכו'. ס"ק דסנהדרין (דף י"ח) וברק שפי דממות (דף ע"ה) אמר רבי יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

אמר

ו כשם שנים דין מטוקים וכו'. בפרק עשרה יוחסין הוי רב יוסף כשם שנים מטוקים גלוק כן מטוקים מכל מוס ומיימי לה מקראש ומוס אין כך :

ז ב"ד של שלשה מטוקים שאין מדקדקים וכו'. זה מנואר בירושלמי ומן הכתובים. ול"ח כרי שלח נמלאו ג' שיהיו להם כל המדות מה יעשה ישראל ומי ידון להם. וי"ל שלח נמלאו דברים אלו אלא לכתחלה ששם בלוי להעמיד דייקא מי יבקשו מי שיהיו כשם מדות הללו ואם לא נמלאו ג' יבקשו ב' ויבקשו עמיהם אחד ואם לא נמלאו שנים יבקשו אחד ואם לא נמלאו יבקשו ג' שיתקשו בהם המדות הללו בכל שפטים וילולאם יתברו רע במיעוטו ולא יעמדו ישראל בלא דיינים שלא יהיו אויבים פליטי ויפתח בדורו כשמואל בדורו כיון שקבלו אותם עליהם אפי"ם שלא יהיו כהם כמדות הללו דייקא דין ואפילו אין שקבלו עליהם דינו דין כדקא נאמן עלי אלא נאמן עלי אביך ויכתב לקמן בע"ה :

ב"ד

ונבונים הרי בעלי חכמה אמור. ויודעים לשבטיכם אלו שרוח הבריות נוחה מהם. ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שיהיו בעלי עין טובה. ונפש שפלה. וחברתן טובה. ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות. ולהלן הוא אומר אנשי חיל אלו שהן גבורים במצות ומדקדקים על עצמם וכו' ויצרן עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם רע ויהא פרקן נאה.

א מ"ג עשין סי' יו : ב עות' סי' כ כמ"ג שם :

בשנים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי החורגמן וכסר רבינו יודעין ברוב הלשונות משום דלבר זר הוא להמילא מי שידע ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

אמר

לחם משנה

ג אין מעמידין זקן וכו'. ברייתא בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ו) וכהה רבינו זקן מופלג בשנים מפני שלא יקשה על מימרא דר' יוחנן שזכיר בהמון שפירך להשתדל אמר בעלי שנים :

ד ואין מושיבין מלך ישראל וכו'. ריש ס' כהן גדול :

ה מלכי בית דוד וכו'. שם בגמ' אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי בית דוד דן ודנין אותם ע"כ ורבינו חירך הקושיא שהקשו בחוכמות דהכא קאלמר דן ולעיל אמר אין מושיבין בסנהדרין דשמי הכא דהוא לבדו אלא אלא הכהן' דרך אמרם להם :

ו כשם שנים דין מטוקים גלוק וכו'. שם אר"י כשם שנים דין מטוקים גלוק כן מטוקים מכל מוס פירוש בן מוס משום בן מוס משפחה מלי קרא וכו' יוסף וכו' והקשו וילמא קרא איירי בתוס מוס משום מהיכא מסקת לה וכו' ודקדקין ליה פקרא דזהרתינו שם כמון ע"כ וכו' דוקא בסנהדרין וכן מנואר בהדיא בריש פ' מלות חליה : וצריך להשתדל וכו'. משמע דהוא לא הוה לטיבוכא אלא לכתחלה לריך לבדוק אמר אלו. וקשה דבסוף ס"ק דסנהדרין אמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

ו כשם שנים דין מטוקים גלוק וכו'. שם אר"י כשם שנים דין מטוקים גלוק כן מטוקים מכל מוס פירוש בן מוס משום בן מוס משפחה מלי קרא וכו' יוסף וכו' והקשו וילמא קרא איירי בתוס מוס משום מהיכא מסקת לה וכו' ודקדקין ליה פקרא דזהרתינו שם כמון ע"כ וכו' דוקא בסנהדרין וכן מנואר בהדיא בריש פ' מלות חליה : וצריך להשתדל וכו'. משמע דהוא לא הוה לטיבוכא אלא לכתחלה לריך לבדוק אמר אלו. וקשה דבסוף ס"ק דסנהדרין אמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

אמר

משנה למלך

דכא נש' יתרו כתיב ויבחר משה אנשי חיל והיא אחת מהם' כשיתוים שם א"כ הוליל שמאל ד' מדום ונ"ע :

אמר

במדל עזו

יוחסין (דף ע"ו) וכיבנות ס' מלות חליה (דף ק"ח) : וצריך להשתדל וכו' עד הפורגמן. סק קמא דסנהדרין (דף י"ו) : בית דין של שלשה וכו' עד העולם. תהום זה הדין ביבולאמי וטושו כסותם כהנים :

דכא נש' יתרו כתיב ויבחר משה אנשי חיל והיא אחת מהם' כשיתוים שם א"כ הוליל שמאל ד' מדום ונ"ע :

אמר

ג אין מעמידין זקן וכו'. ברייתא בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ו) וכהה רבינו זקן מופלג בשנים מפני שלא יקשה על מימרא דר' יוחנן שזכיר בהמון שפירך להשתדל אמר בעלי שנים :

ד ואין מושיבין מלך ישראל וכו'. ריש ס' כהן גדול :

ה מלכי בית דוד וכו'. שם בגמ' אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי בית דוד דן ודנין אותם ע"כ ורבינו חירך הקושיא שהקשו בחוכמות דהכא קאלמר דן ולעיל אמר אין מושיבין בסנהדרין דשמי הכא דהוא לבדו אלא אלא הכהן' דרך אמרם להם :

ו כשם שנים דין מטוקים גלוק וכו'. שם אר"י כשם שנים דין מטוקים גלוק כן מטוקים מכל מוס פירוש בן מוס משום בן מוס משפחה מלי קרא וכו' יוסף וכו' והקשו וילמא קרא איירי בתוס מוס משום מהיכא מסקת לה וכו' ודקדקין ליה פקרא דזהרתינו שם כמון ע"כ וכו' דוקא בסנהדרין וכן מנואר בהדיא בריש פ' מלות חליה : וצריך להשתדל וכו'. משמע דהוא לא הוה לטיבוכא אלא לכתחלה לריך לבדוק אמר אלו. וקשה דבסוף ס"ק דסנהדרין אמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

ו כשם שנים דין מטוקים גלוק וכו'. שם אר"י כשם שנים דין מטוקים גלוק כן מטוקים מכל מוס פירוש בן מוס משום בן מוס משפחה מלי קרא וכו' יוסף וכו' והקשו וילמא קרא איירי בתוס מוס משום מהיכא מסקת לה וכו' ודקדקין ליה פקרא דזהרתינו שם כמון ע"כ וכו' דוקא בסנהדרין וכן מנואר בהדיא בריש פ' מלות חליה : וצריך להשתדל וכו'. משמע דהוא לא הוה לטיבוכא אלא לכתחלה לריך לבדוק אמר אלו. וקשה דבסוף ס"ק דסנהדרין אמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים ככל שפטים לשון ומשמע לרבינו דהאי אין מושיבין אלא בית דין של שלשה וכו' :

אמר

דכא נש' יתרו כתיב ויבחר משה אנשי חיל והיא אחת מהם' כשיתוים שם א"כ הוליל שמאל ד' מדום ונ"ע :

אמר

דכא נש' יתרו כתיב ויבחר משה אנשי חיל והיא אחת מהם' כשיתוים שם א"כ הוליל שמאל ד' מדום ונ"ע :

אמר

י אע"פ שאין ב"ד פוחת מנ' וכו'. נפסק ס'ר ד"מ בג' ולם היה מומחה לרכים
 דן אפילו יחידי וממיר נתי רב אחא בריה דרב חיפק אמר מדלורייחא חד
 נמי כשר שאלם בלדק חפסום חיה עמיתך אלם משום יושבי קרנות: ושנים שדו אין
 דמיא דין. ולא קר"ל כשמואל דלחר שנים שדו דמיא דין אלם שנקרס ב"ד לחוף
 ורבא דלורא ברמל ליה ליה שמואל וכו"ר
 פרכא שם שדו דל"מ לר"ה און דמיא דין
 וחיכה מאון דסקא כשמואל ומיכה פלוגמייהו
 שדו וכו' אלא כדמא אלם מדעמו דמיא דין
 וככו דלם לסיפא שם:
 יא ואע"פ שכוה מותר וכו'. במס' הבות
 אל סידי דן יהודי שמואל דן
 יחידי אלם חיה יתבדך ולם קבלורו עליהם
 דן אפילו יחידי ועל זה הכחו בבוה בגלילות
 שמואל דן

אבל הסומא בשתי עיניו [ג] פסול לכל: י אע"פ שאין
 בית דין פחות משלושה מותר ללאחד לדון מן התורה
 שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ומדברי סופרים עד שיהיו
 שלושה. ושנים [ג] שדנו אין דיניהן דין: יא אחד שהיה
 מומחה לרבים או שנמל רשות מבית דין הרי זה מותר
 לו לדון יחידי אבל אינו חשוב בית דין. ואע"פ שהוא
 מותר

א עומ"מ סי' ג סמ"ג ענין יז:

כשמואל סבירא ליה אלמא דאין הלכה כמותו ועוד דנרסיק בינרושמי רבי יוחנן ורש לוקי דלמרי חזוייב שיש שדו אין דייקא דין והל ודלי כרבי יוחנן קייפא לן לנבי
 שמואל וכל שכן כד הוי ר"ל כדתי ר"י וכתי מיילי דאין דייקא דין בזיני מומחין ולא קבלום עליהם בעלי דין אלם הם מומחין לרכים או נפלו אחד דיו דין
 כמו שכתב רבינו בסמוך ולם קבלום עליהם ומל מקום קיימא לן בדברי רבינו שכתב לעיל בפסוק שמואל לחמד לדון מן החורג והיינו כרב אחא בריה דרב חיפק ובהיה
 אמריק הכס בגמרא לרב אחא בריה דרב חיפק חיה ליה דשמואל דלחר שנים שדו דמיא דין והיפק פסק רבינו כאן ללם כשמואל. ולפסק לומר שכן פסק רבינו לרלם
 דלחר דמדלורייחא בעיני חלקא חלם דלם שדו דמיא דין ליה דשמואל כלומר לפסק רבינו ליה דשמואל ליה דמדלורייחא כון דמדלורייחא כון דמדלורייחא כון
 ללם בעיק קבלום כרבינו דייקא דין וכוון דחזיק דשמואל: ור' אבהו לל פלוגי יו מדלורייחא חיה שדו דמיא דין אבהו מודה דמדלורייחא חיה כשר ומרבב
 הוא דבעיק פלוגא אלם דלמחה רבא נקתהייהו למיחר דלפילו דעבד לל מני בלל חלמ' ופ"ג דלמריק' (דף ל"ד): יו מה ריבוס בשלשה חף נעיס בשלשה חלמוד לומר יהודה
 אל הכהן וכו' דעמשע מדלורייחא דיי ממונא בשלשה ז"ל לפי זה דרך פסכהה קאחר הכי: אחר כך מלמסו שפסל הרשב"א והסי' וז"ל: כחמה חיהה מהכרס"ם שפסק
 כרב אחא דמדלורייחא חיה נמי כשר ועס זה פסק דשנים שדו אין דייקא דין: אני לומר כי הרב פסק כרב אחא מדקתי כדמיא דיי ממונא בשלשה ולם היה מומחה
 לרכים דן אפילו יחידי וככור כרב ז"ל דבריחא הכי קתי דיי ממונא בשלשה ששנים יושבי קרנות כרב אחא ומדלורייחא אפילו יחיד שמינו מומחה לרכים דן אפילו יחידי לכהלכ
 ואלפלו מדרבבן דלוקמיה דדיניה וליה ליה להאי חנה טירוב פרשות וכמו שפירש"ו ומ"מ מדרבבן כל פלוגי מומחה לרכים בעיק שלשה ואלמנה ללקמיה דלי ליכא ג' אפי' כדעבד
 אין דייקא דין ולם הפהר ח"כ אחי לל חקשו מהאי דייחא לר' אבהו יש לומר דלחר לך ר' אבהו פלג דלמרי כו' שמעון בן נתנאל. דלחר דהון בשלשה ושמואל חקיקו לרב
 לומר כך מדרבבן ב' רלוור ב"ד וכל שגס וכו': והאי לימא הכל נמי לל חסא שמיעט גדולה מרמאי ואסיקא. כך סיפא אינרסיכא ליה שפין חיהוד נלמח ע"י עלמו כד"ח
 ואלל חנה ליה ממונא בשלשה ולם היה מומחה לרכים דן אפילו יחידי וככור כרב ז"ל דבריחא הכי קתי דיי ממונא בשלשה ששנים יושבי קרנות כרב אחא ומדלורייחא אפילו יחיד שמינו מומחה לרכים דן אפילו יחידי לכהלכ
 וליכך ספק דלפ' מדרבבן פלוגי חלם דלל מומחה ופ"י שנים ויחא לן נמי קאח לרכיו הא דלכשרו הרי כפרחובל וכן בניסול בעג וקר לכו ב"ד ולם חיהוד כיון דלח לן
 עירוב פרשות אפילו ככה היך קרו לכו ב"ד בשום ענין ופ"ג דלמריק' בריס פרקי דרבא ליה ליה דשמואל ורב אחא חיה ליה דשמואל אפסר לומר דלפילו רב אחא ליה
 ליה דשמואל דלחר דלם דנו דייקא דין אלם מייקרל דינא קאמר כ"ל דלח לא רעה רבא אלם שפ"ל הא דלוחבייה לר' אבהו דלחר שנים שדו דמיא דין אפילו יחידי שדו דמיא דין
 זיכה אל החייב והייב אל שגס עשוי דלחמא לרב אחא לל קתיו דלודיה מם שפעס עשוי עדיין יש לן לומר דלח לל שדו דמיא דין אפילו יחידי שדו דמיא דין אפילו יחידי וכן
 תפקיה היכך לל אפסר לן לאקשוני ליה מיכה אלל לכח"ל דליח חקשו ליה מיכה ומחלטיני ליה לר' אבהו עכ"ל:

יא אחד שהיה מומחה לרכים. שם (דף ד') ס'ר דיי ממונא בשלשה ולם היה מומחה לרכים דן אפילו יחידי וכו'. דפירוש ח"ע"ל שחינו מומחה לרכים דנימיר וסביר אלל מומחה
 אלא דנמיכמא וסיכמא ופ"ג דלל נקיס רשוח מני ריש נלחמ' דיו דין. ומ"ס רבינו או שפסל רשות מנ"ד. דפירוש ח"ע"ל שחינו מומחה לרכים דנימיר וסביר אלל מומחה
 סא דלי שחינו מומחה כרי ככר רבינו ספ"ל שפין רשות מועלה כלום וסוף יריה מותר לו לדון יחידי והין לומר דלפ' בליו מומחה סקיקין וסיים ספסל דמיא דאין משום דקבלו
 בעלי דין עליוס דל"ל לאו מחורה נופל רשות הוא דמיא דאין אלל מכה קבלת הבעלי דינין ופ"ה אפי' רועה בקר נמי אלל ודלי כדלמחין: אבל לוט חנוב ב"ד. כלומר ליהוס
 כוראה כפניו כמורה כפני ב"ד וכמו שכתב ר' זה בדבריו כספ"ה: ואע"פ שכוה מותר וכו'. משנה במס' אבות:

לחם משנה

י אע"פ שאין ב"ד פוחת משלשה וכו'. דברי רבינו מתייהין אלל דברי ס"ק
 דסנהדרין (דף ג') המרי רב אחא בריה דרב חיפק אמר מדלורייחא חיה
 נמי כשר שנלמב בלדק חפסום עמיתך וכו' וכשר הכי אמרי פלי איכה בין רבא לרב
 אחא בריה דרב חיפק היכא בינייהו דלחר שמואל שנים שדו דייקא דין וכו' לרבא
 ליה ליה דשמואל לרב אחא חיה ליה דשמואל ע"כ. משמע דמאן דלח ליה דמדלורייחא
 בעד מני חייב דייקא דין רבא ככה הליה ויך פסק רבינו דמדלורייחא
 בעד מני כרב אחא ופנים שדו אין דייקא דין לכאורה נראה דכריס הפכים ויש
 לומר דרבינו סובר דמאן דלח ליה דמדלורייחא בעד מני ס"ל דליח ליה שנים שדו
 ליה דייקא דין אלל שפין ככרע בדבריו לומר דלח ליה דלפ"ג דמדלורייחא
 בעד מני ח"מ כי הכי נכרין גזרי חסו יושבי קרנות ומפני כן אין דיו דין כי ומי
 דכרטי גזריין ואין דייקא דין דדוקא בלחמ אמריק דלי אפסר דליח ככו חיה דנמיר
 אלל כרטי אפסר ולפסר נמי לומר דכיבירא ליה כשמואל דייקא דין כלמחר בגמרא
 אלל רבא דקאחר דמדלורייחא חלמא בעיק ע"כ ליה ליה כשמואל דכיון דמדלורייחא
 פלחא בעיק שפיטא דשנים שדו אין דייקא דין וזהו שאלמרו בגמרא דרבא ליה ליה
 דשמואל. ומ"ס דרב אחא חיה ליה דשמואל ח"מ דדבריו אין הכרע כדפירשתי הוא
 מסר שפין שלל חירך כמו שמוחין רבא משמע דלל רכה לומר כן מפני דלרבא ליה
 משוםמא חגי' כשמואל דלחיה ע"כ ליה ליה דשמואל ולכך ריה נלחין חירין אחר דלחיה
 אליכא דשמואל דלחיה ליה כוחתיא וכוונתו רבינו לפרש כן משום דלל חקיקי דלחיה
 אלכלכא דמשמע דלכלחא כמ"ד דמדלורייחא בעד מני דלחיה דנמ' בריס פרק רלוור
 ב"ד חלמ' כוחים וכמו שכתבו שם הוטוספוט ומשמע נמי דלכלחא כו' אבהו דלחר אין
 דייקא דין ככסותו (דף כ"ב) וכו' זה כוונתו (דף ל') אמרו ודיממא כשמואל ס"ל משמע
 דליס כלמחא כוחיה ועוד דכירושלמי ר"י ור"ל סרווייה חיה לכו כוחיה דרבי אבהו

יא אחד שהיה מומחה לרכים כו'. ס"ז מותר לדון יחידי בינרושמי ס"ק דסנהדרין רבי אבהו
 חיה ליה דייקא דין ליה מלמדיו ולא כן חלולין רבי הל הכי דן יחידי אמר

משנה למלך

לון כיון דלחין חמאן לן יחיד דיין לנרמי וחמון לנלכו כמו שקבלו עליהם ותינו כן. ב"דא כותב
 שלל קבלו עליהם חלל אלם קבלו עליהם דן אפילו יחידי ע"כ. וממלן יאל לן לרכיט עובדיה ז"ל
 כשינשו

מנדל עון אע"פ שאין בית דין ס' עד אלל חמ' ס"ק דסנהדרין (דף ח') וכמס' הבות:

הנהגות ביימוניות ארץ כסנהדרין ובקירושין תוס' ע"כ ומרך החולץ ועיין בחלכות חליצה ס"ד: [ג] כרבי
 מאיר וכסתם מחגי' וכל הכשר לדון כשר להעיר אבל בס"ה פסק כרבבן דפליגי ארבי
 פאדי דין אמריק הים והוא סמיא דהוה כשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה דין דינא ולא אמר ליה ולא אמריק תרווייהו או ידניח דין וכן הלהב ס"ה אבל בשאלות
 הכשר לכן כן ההיחאל' מאיר הים: [ג] ב"ב אבהו ורלא כשמואל דאמר דייקא דין או יחיה דייקא דין וכן הלהב ס"ה אבל בשאלות
 פירשת שפסיים [מימן ג"ח ר"ה ברם צריך] ובה"ג פסקי כשמואל משום דב נהמן אית ליה הכי ועיין במסין ד' וסיהו פלוגתייהו רוקא כשרדין אחוה בעיכ בלקמן רפ"ה ע"ז:

שופטים. הלכות סנהדרין פ"ב ג

יב יש לאדם לעשות דין וכו'. בכא קמא פרק המניה (דף כ"ו): פלוגתא דרב יהודה ורב נחמן ובכר רב נחמן דעביד חייב דיעא לנפשיה אפילו במקום דליכא סבידא פירוט אס לא יבא לב"ד ויודע דהלכתא כרב נחמן בדיוני:

יב יש לאדם לעשות דין לעמו וכו'. בכרק המניה פלוגתא דרב נחמן ורב יהודה ופסק כר"ג דהלכתא כווחיה בדיוני ואמרינן עלה היכא דליכא סבידא כ"ע לא פליגי דעביד חייב דיעא לנפשיה כי פליגי היכא דליכא סבידא ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

יג אע"פ ש"כ של ג' וכו'. פ"ק דכנהדרין (דף ז'): רב הונא כי הוה אחי דינא קמיה מבני דין ומימי עברה רבנן

יג אע"פ ש"כ של ג' וכו'. פ"ק דכנהדרין (דף ז'): רב הונא כי הוה אחי דינא קמיה מבני דין ומימי עברה רבנן

יד ואסור לאדם חסד וכו'. כרייתא בכנהדרין פ' זה בורר (דף כ"ג): כך היו נקיי הדעת פושטין אין יושבים בדיון עד שימטיין עמ מי יושבים:

יד ואסור לאדם חסד וכו'. כרייתא בכנהדרין פ' זה בורר (דף כ"ג): כך היו נקיי הדעת פושטין אין יושבים בדיון עד שימטיין עמ מי יושבים:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פרק שלישי

א עד יאמתי יושבין הדיינים בדיון סנהדרין קמנה ובית דין של שליטה יושבין מאחר הפלת השחר עד סוף שש שעות ביום. אבל בית דין הגדול היו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים.

ב אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין כולן [א] כאחד במקומן שבמקדש. אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ מתקבצין כולן. ובשאר העתות כל

א עומת כ"ד : ב עור שש כ"ו : כ"ג ע"ג ע"ו : ג עור שש כ"ו : ה כמ"ג שם :

לחם משנה

וע"ל דהתם חייבי דללא קבלוהו עליהו כדמפרש שם והכא חייבי דקבלוהו עליהו וכו' כי קבלו אפילו לא נביל רשות מוכר לזון דהא הוי כמקבל עליו קרוב או פסול דמזבח כ"ג דכ"ג וכו'. ו"ל דהא דנקב נטל רבוה לאתמועין דלע"פ אינו חשוב כ"ד וגם לא ידון יהודי:

יב יש לאדם לעשות דין וכו'. כ"פ המניה (דף כ"ו): פלוגתא דרב נחמן ור"י אי עביד חייב דיעא לנפשיה אי לא ופסק רבינו רבנן וכן פסקו בהלכות ומוכה שם כמ"ל דלפי ע"י הכלא עביד חייב דיעא לנפשיה דקאמר התם המניה במתא וכו' וכן נבא הכור והכ"ס ו"ל ואפשר שבזמן רבינו לר"ג כ"ג א"כ שם ע"י בידו כח דמשתע פ"י הכלא: לרביכך א"כ קבל עליו בעל דיו וכו'. פשוט הוא בא"כ אהר שהכחו נחטע ומלאו עשה של דין שהייב לשאב הכלא וכן מתבאר בדברי הסור והכ"ס ו"ל:

יג אע"פ שנים דין של שלשה וכו'. כ"פ דכנהדרין (דף ז'): רב הונא כי הוה אחי דינא קמיה מבני דין ומימי עברה רבנן

יד ואסור לאדם וכו'. בכרק זה בורר (דף כ"ג): כך היו נקיי הדעת וכו':

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

פ"ג א עד לימתי יושבין כן וכו'. פ"ק דשטח (דף י'): עד לימתי יושבין כן וכו' רב ששה עד זמן סעודה ופסק כר"ג דלמחר עביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

משנה למלך

זקן נמנה ללא זקן ללמוד דלשילי דכ"כ דלא כדכ"ר עביד דיעא לנפשיה וקפס דמלי סייעתא דהוא כ"ל לומר דלשילי ידוע לנו שהוא חלוני כיון דקפס עליו לא מני למענד דיעא לנפשיה ואפשר לומר דה"ל דלם דכ"ר תלוי בדיעתהו דלשילי לא זקפו לא מני למענד דיעא לנפשיה א"כ אינו כדור לנו ולא כוקפס תליא. ומ"ל לא מכתא מדי דלעולם כדכור לנו מיורי ואש"כ כי קפס לא מני למענד דיעא לנפשיה ו"ל גם מה שכתב ראה לזה מה"ר קלוימוס דלמס הולך לשילי (ט)

הנהגות מיימוניות

[ד] כתב ס"ה דאין זה אלא ענה טובה: [פ] כרב נחמן ודלא כרב יהודה דאמר לא עביד חייב דיעא לנפשיה היכא דליכא סבידא דהילכתא כרב נחמן כדכ"י וכן פסקו ה"ג ור"ח וכן רב אלפס ועל דבר זה תפסו לרבינו אפרים סקולא עד שהורה לו וכן פסק ראב"ה וס"ה ועיין בהשוואת ספר נתיקין בסיומן י"ד: [ו] פ"ק דכנהדרין רב הונא כי אמרי דינא קמיה מבני דין ומימי עברה כי הוי לר"ס חייבא שבמקדש ע"כ: [ז] כ"ד דכ"ה א"כ שם שלשה ועשרים יוצא כבעמוד וילף להם התם כאל יחסר המזון וכ"כ בכ"ה ש"י ללמוד

יב יש לאדם לעשות דין לעמו וכו'. פלוגתא דרב יהודה ורב נחמן ור"י וכ"כ ר"ג דעביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

מנדל עז

יב יש לאדם לעשות דין לעמו וכו'. פלוגתא דרב יהודה ורב נחמן ור"י וכ"כ ר"ג דעביד חייב דיעא לנפשיה ומשמע אפילו חייב דיעמא דלא הוה לזבא מרבנן דכיון דכדין עבד לא עבד לחיוב קמא דיעא:

עוד לשלשה להיות קופה נגבית בשנים מהם ומתחלקת בשלשתם ושיהא שם עוד רופא ר"ל מוהל ואומן ר"ל מקיז דם ושני אלו נחשבין באחד שאומנותם קרובה ועוד אחד לכלר לכתוב ספרים ועוד אחד ללמד תינוקות והרי מאה ועשרים. וכל שהוא פחות מזה אין ראוי לסנהדרין אלא ידון על פי שלשה. ר' נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות שיהא כל אחד מן העשרים ושלשה שר לעשרה, ואין הלכה כדבריו אלא כתנא קמא:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

אין מעמידין בסנהדרין אלא מיוחסין והם הראויים להשיא לכהונה שנאמר והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין ומנוקים מכל מום וכן אמרו למטה שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי תורה וחכמה מפוארה ומסולסלת במדות יודעים בכל חכמה ודרכי העבודה זרה והכשפים ומהלכות הכוכבים כדי לדון את בעליהן מתוך הידיעה וכן שיהיו יודעין בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי תורגמן וכן שלא יהיו בעלי מום ושיהיו בעלי זקנה בינונית לא זקנה מופלגת וכן שיהיו בעלי קומה ובעלי מראה ושיהיו משכילים וחריפים בכל ענין דרך הפלגה אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא תלמיד חכם היודע לטהר את השרץ מן התורה ויראה לי בפירושו דבר זה שאם יראו תקלות יוצאות בדורותיהם באיזו דין תורה יצאו לחדש דינין ולהוסיף ולגרוע להוראת שעה וליתן סמך לדבריהם מן התורה ובדומה לזה כתבו הגאונים בדיני התלמוד שיש ביד רבנים או גאונים לחדש גזרות ותקנות דרך כלל או דרך פרט להסיר איזה ענין מכוער לפי מה שיראה בזמנו בסמך מועט ועל דבר כיוצא בזה כתבו גדולי המפרשים לא נתן התלמוד אלא לבעלי הקבלה המומחית או לבעלי הסברה הנכונה ושקול הדעת הצלול להיות גורעים ומוסיפים ודורשים אלא שפרגוד זה ננעל בפני רוב בני אדם ואין ראוי לכך אלא מופלג בדורו בידיעה וחריפות ופלפול מיושר ודעת מיושבת דברים אלו שכתבנו כלם לא נאמרו אלא בסנהדרין הן גדולה הן קטנה אבל בית דין של שלשה אין מדקדקין אחריהם בכל אלו ומ"מ צריך לדקדק אחריהם בחכמה ועונה ויראת חטא ושנאת המיית ממון ובשלמות המדות:

סנהדרי גדולה מקומה בלשכת הגזית והיא היתה בבית המקדש בעזרת ישראל ובמקום חול שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וסנהדרי קטנה היו בירושלים שנים אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית וכן היו מעמידין סנהדרי קטנה בכל מקום שיש שם מאה ועשרים איש כמו שכתבנו ומקומה בכל מקום בשער העיר ובית דין של שלשה בכל מקום: **לעולם** יזהר אדם שלא להטיל קנאה בין החברים אפילו פרנס ונביא המנהג את העם ברצון

אחת או שתיים כלומר אחת ביהודה או שתיים אחת ביהודה ואחת בגליל:

[יו ע"א] **המשנה** השביעית והכוונה לבאר בה ענין החלק הרביעי. ואמר על זה: סנהדרי גדולה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר (במדכ יא, טז) אספה לי שבעים איש ומשה על גביהן הרי שבעים ואחד. ור' יהודה אומר שבעים. והלכה כתנא קמא. ומנין לסנהדרי קטנה שהיא של עשרים ושלשה, שנאמר (במדכ לה, כז) וישפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת ר"ל עשרה מחייבים והיא עדה שופטת ועשרה מזכין והיא עדה מצלת והם עשרים. ומנין לעדה שהיא של עשרה, שנאמר במרגלים (במדכ יז, כז) עד מתי לעדה הרעה הזאת וכבר יצאו מהם יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר (קמות נג, ז) לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני הא לטובה אנו הולכים אחרי רבים. וא"כ מה תלמוד לומר לנטות אחרי רבים להטות, ללמדך שלא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה על פי אחד ר"ל שכל שאחד מכריע לכף זכות דיינו בכך אבל לרעה אין מכריעין אלא על פי שנים וכל שאתה צריך לעשרה מזכין אתה צריך בהכרח לשנים עשר מחייבין שאין די לך באחד עשר שאין מכריעין לחובה על פי אחד ונמצאו עשרים ושנים. ואין בית דין שקול ר"ל שאין אתה יכול לעשות בית דין שקול ר"ל זוגות. מוסיפים עליהם עוד אחד והרי עשרים ושלשה ואע"פ שמ"מ אי אתה מוציא בכך הכרעה על פי שנים שאם אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אין כאן עדיין הכרעה אלא באחד ואם עשרה מזכין יש כאן הכרעת שלשה, פרשה בגמ' בשאמר אחד מהם איני יודע שמוסיפין שנים ונמצא בית דין שקול שזה שאמר איני יודע הוא כמי שאינו ונשארו להם עשרים וארבעה אחד עשר מזכין ושלשה עשר מחייבין. וכן כל שלא נתקיימה הכרעה אף בתוספת זה מוסיפין לעולם שנים אחר שנים עד שירכו המזכים באחד או המחייבים בשנים או שיגיעו לשבעים ואחד כמו שיתבאר במסכתא זו:

וכמה יהא בעיר ותהא ראויה להושיב בה סנהדרי קטנה, מאה ועשרים איש ופירשו הטעם בגמ' מפני שכל סנהדרי קטנה מושיבין לפנייהם שלש שורות של תלמידי חכמים בכל שורה מהם עשרים ושלשה וכל שצריכין להוסיף מוסיפין מהם ונמצאו עם סנהדרין תשעים ושנים ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ושנים ושני חזנים ר"ל שמשי בית דין להלקות ולהזמין בעלי הדין ושני סופרים לכתוב טענות בעלי הריב אחד לטענות חובה ואחד לטענות זכות ושני בעלי דין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין והרי קי"ד וצריכין

לחובה אבל אלו חזר ואמר טעם לזכות ודאי שומעין שהרי אף באחד מן התלמידים אמרו שעונה לזכות ומעלין אותו ויושב עמהן כל היום ואין עונה לחובה כמו שיתבאר ולא אמרו אלא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אע"פ שאמר איני יודע כל שחזר והראה טעם לדבריו שומעין לו ואפילו לחובה שהרי אף המלמד זכות חוזר ומלמד חובה בדיני ממונות כמו שיתבאר:

סנהדרין שפתחו בדיני נפשות כלן לחובה פוטרין אותו מכיון שתקנו הלנת דין למי שלא מצאו לו זכות ביום ראשון שמא ימצאו לו טעמי זכות מכיון שפתחו כלם לחובה אין רואין לו עוד זכות ואינו נהרג עד שיהפכו מקצתן בזכות וירבו המחייבים:

זי ע"ב כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים ויודעים לדבר בשבעים לשון ואחד לשמוע אע"פ שאינו יודע לדבר אין מושיבין בה סנהדרין אפילו היו בה כמה רבבות מישראל הא מכיון שיש שם שנים יודעים לדבר לחקור את העדים הבאים לפניהם והשלישי עמהם לשמוע אע"פ שאינו יכול לחקור הרי הן בית דין בקבלת העדות ושאר סנהדרין סומכין עליהם ואע"כ אין זו סנהדרין חשובה ואם היו בה שלשה הרי זו סנהדרין בינונית ואם ארבעה הרי זו נקראת סנהדרין חכמה וגדולי המחברים פירשו ענין זה בדרך אחרת והוא שפירשו יודעים לדבר שראויים להורות בכל התורה כלה ואחד לשמוע ר"ל לחקור ולשאל ולשאת ולתת עם אותם השלמים וזה נראה יותר שאם כפירוש ראשון הרי אמרו שאין מעמידין שם אלא איש בקי יודע בשבעים לשון:

כל מקום שנאמר בתלמוד למדים לפני ר' הוא נאמר על לוי וכל שנאמר דנין לפני חכמים נאמר על שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנינא בן חכינאי ושמעון התימני וכל מקום שנאמר רבותינו שבבבל נאמר על רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא דייני גולה קרנא דייני דארץ ישראל רב אמי ורב אסי דייני דפום בדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אחא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא סבי דפום בדיתא רב יהודה ורב עינא חריפי דפום בדיתא איפה ואבימי בני רחבה אמרי בפום בדיתא רבה ורב יוסף נהרבלאי מתנו רמי בר בריכי אמרי במערבא ר' ירמיה אמרי בי רב רב הונא ומה שהקשו בכאן והא אמר רב הונא אמרי בי רב כבר תרצוה אימא רב המנונא כלומר אמר רב המנונא אמרי בי רב ולעולם אמרי בי רב רב הונא הוא וכמו שאמרו ביבמות פרק הערל אמרי בי רב מנו רב הונא שלחו מתם רב ירמיה מחכו עלה במערבא ר' יוסי בר' חנינא ויש להקשות ממה שאמרו במסכת נזיר (מ"ז א') מתקיף לה ר' יוסי בר' חנינא וכו' מחכו עלה במערבא ומתוך כך גורסין כך איפוך אמרי במערבא ר' יוסי בר' חנינא שלחו מתם ר' ירמיה:

תלמיד חכם ראוי לו לקבוע דירתו במקום הראוי לו

השם יתברך צריך להזהר כשממנה פרנסים על הצבור שלא יטיל קנאה במנויו בין המשפחות דרך הערה אמרו וישארו שני אנשים במחנה בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמר משה כיצד אני עושה אם אני בוחר חמשה חמשה מכל שבט נמצאו עשרה חסרים ששה ששה נמצאו שנים יתירים ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה מכל שבט והביא שבעים ושנים פתקין על שבעים מהם כתב זקן ועל שנים מהם כתב חלק כללם ונתנם בקלפי אמר להם באו טלו פתקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר קדשוך מן השמים עלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך ואני מה אעשה ובירושלמי תמהו על גירסא זו אלו כתבתני זקן סליקית כלומר הגע עצמך שאירע פתק של זקן לכל השבטים הרי אין השנים רוצים ליטול ויאמר כל אחד אלו כתבת זקן בפתק זה היה עולה בידי זקן גם כן אלא כך עשה נטל שבעים וארבעה פתקין על שבעים ושנים כתב זקן ועל שנים חלק כללם ונתנם בקלפי ותמהו עוד שם הגע עצמך שעלו כולם זקן ותירצו מעשה נסים היה ומסורגים עלו ויש מי ששואל ולמה הוצרך לכל אלו ודיו בשנים עשר פתקין כנגד שנים עשר שבטים ויכתוב על העשרה ששה ועל השנים חמשה ומ"מ היה שם עלבון שבט אבל מאחר שהושוו בשעת ברירה בששה ששה אין כאן עוד עלבון שבט ומי שעלה בידו עלבונו שלו לבדו ולא לשבטו עמו ועל הדרך זה בעצמו בעניני ממונות הוזהר מאיליו שלא להטיל קנאה כשנתקדשו הלויים תחת הבכורות והיו הבכורות עודפים רע"ג ואמר שם ולקחת חמשת שקלים לגלגולת אמר משה כיצד אעשה אם אומר לו תן לי פדיוןך אומר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא שנים ועשרים אלף פתקין וכתב עליהם בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים כללם ונתן בקלפי אמר להם באו טלו פתקיכם מי שעלה בידו בן לוי אומר לו כבר פדאך בן לוי עלה בידו חמשת סלעים אומר לו תן לי פדיוןך וצא ובתלמוד המערב פירשו שעל עשרים ושנים אלף ורע"ג כתב בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים על הדרך שבארנו למעלה:

אף המתמנים מפי נביא ומפי פרנס צריך להתבונן בעצמם אם ראויים לכך אם לאו ואם מוצאים בעצמם שאינם ראויים לכך אל יפתה אותם מנוי גדול ואפילו נתמנו מפי נביא והוא שאמרו גם כן וישארו שני אנשים במחנה נשתיירו כלומר שלא הוצרכו לקלפי שמאליהם נשמטו אמרו אין אנו ראויין לגדולה זו אמר הקב"ה הואיל ומעטתם עצמיכם הריני מוסיף בגדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שכלם נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו:

זה שכתבנו במי שאומר שאינו יודע שהוא כמי שאינו אפילו חזר והראה טעם אין שומעין לו מכיון שאמר איני יודע כבר נסתלק ומ"מ דוקא בשחזר ואמר טעם

שהוא טמא, וא"כ התורה שטימאתו, אין טעם כדבר, אלא חק וגזירת מלך היא טומאת שרץ ולבישת כלאים ושעטנו. וכי האי גוונא אמרינן בירושלמי ופנהרין פ"ד ה"א, תלמיד ותיק היו: לו לר"מ דהוה מקטע טורא דסיני, פ"י מחוך חריפות היה עושה קלין וחמורין לטמא מה שטיהרה תורה וכן להיפך, והתורה שטימאתה, חק המלך וגזירה היא. [תלמידי רבינו פרץ].

[יז ע"ב] נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, פ"ה גבאין המחלקין, הא ה' משיחא דבצרי לעיל וכו'. ולפירושו צ"ל דבית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא הוו בלא גברא, דא"כ נפשי להו. וקשה למהר"ם, דהא בגבאין המ(ת)חלקים תיסגי בני, וכן משמע קצת בס"ק דבבא בתרא (ח"כ), ועוד לא נראה לומר דבית הכסא ובית המרחץ הוו בלא גברא. לכן נראה דגבאין [מחלקין תלתא, וכ"ה הו' החזן, ובית המרחץ ובית הכסא תרווייהו חד בית וחד גברא, הא חמשה, ורופא ואומן חד גברא כדפירש בקונטרס הוא שיתא. כן נראה למהר"ף ז"ל. [תוספות תלמידי הר' פרץ].

שימש וכו' דרוש וקבל שכר הוא, אלא בעיין כלשון הזה לא שייך כן. וי"ל לנודר באדם האומר הריני נויר אם שור סיני נהרג בכ"ג.

ועוד י"ל דגמרא [נר' דצ"ל בעיא] למיגמר דורות משעה. ותדע, מדקאמר מי גמרינן שעה לדינו מדורות בכ"ג, כלומר ומינה נשמע למיגמר נמי דורות משעה אי מצטרפין, ת"ש מדקאמר קרא אם בהמה וכו', מכלל דלא גמרינן שעה מדורות, וכן לא גמרינן דורות משעה. או לאידך גיסא, מדגלי קרא דגמרינן שעה מדורות, ה"ה לאידך גיסא. [תוספי תלמידי הר' פרץ ז"ל].

[יז ע"א] **אלא** מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה. ר"ת פירש שיודע לטהר השרץ מדין טומאת נבילות וכו' ככתוב בתוספות (ועי' תוס' הרא"ש מי דקשיא ליה בזה). ועוד קשה לפירוש ר"ת, דלטהר משמע מכל טומאות.

לכן נראה לרבינו שמשון, אני אדון ואטהרנו, כלומר מקל וחומר אטהרנו, אם לא היה כתוב בתורה

פרק שני - כהן גדול

תאמר ורב יוסף מי לא אסיק אדעתיה דמלך [נר' דצ"ל - לא] דנין אותו.

וי"ל דרב יוסף לטעמיה דאמר לקמן (וי"ט, א') לא שנו אלא מלכי ישראל וכו', וע"כ תירץ מעיד למלך דהיינו מלכי בית דין. ותלמודא דפריך והתנן וכו', ה"ק, והא תנן דמלכי ישראל מיהא לא דיני, וא"כ רישא דמתני' נמי דמעיד, אי למלך מיירי לא תוקמא אלא במלכי ישראל דבהנהו מיירי מתני'. ואם כן מאי מעיד. [תלמידי ר"פ והרא"ש ז"ל] (וע"ע בתוס' הרא"ש).

[יח ע"א] **אימא** לא ליגלי. תימה, איך ס"ד למימר לא ליגלי, הא ממתני' גופה שמעינן דגולה מדקאמר אינו יוצא משם לעולם. וי"ל דמשום הא לא שמעינן מידי, משום דמצינן לאוקומי היכא דהרגו בערי מקלט, התם אמרינן דאינו יוצא, אבל חוץ לערי מקלט סד"א לא ליגלי. קא משמע לך. [הרא"ש ז"ל ותלמידי הר' פרץ].

[יח ע"ב] **אמר** רב יוסף, מעיד למלך, והא תנן מלך לא דן וכו', ומה סהדותא בעי. ואם

פרק שלישי - זה בורר

בכת אחת כשרים, ואם תפסל השנייה לא הפסיד תביעתו, שהרי בירר דבריו, שאין צריך לו רק לאמת דבריו שטען בכ"ד, והרי הביאן, והוא לא דק, ששכבוד ששכשרים הם, וא"כ זה שפסל כת ראשונה, נאמן לפסלו, ונפסלין ע"י לעדות אחרת, וזה לא הו' נוגע בעדות, שהרי חבירו יוציא תביעתו ככה הכת שנייה שע"כ צריך להביאה. וליכא למימר להכי פסול לקמאי, דשמא לא ימצא השנייה כשרה ונמצא שיתחייב בעדות של אלו אם לא יפסלם, הא ליכא למימר דמסיק אדעתיה כולי האי, דפסולא דשתי כתות לא שכיח.

ורבנן סברי אין צריך לברר, וכיון שהביא כת אחת,

[כג ע"א] **כגון** בי דינא דרב הונא ורב חסדא, פירש בקונטרס שהיו במקום (אחר) [אחד], ולא נהירא וכו', ככתוב בתוספות. וצ"ל שהיו סמוכין זה לזה בני פרסאות, ובעלי דינים היו באמצע, על זה הוא אומר מאי קא טרחנא לך. ע"כ מתוספות תלמידי הר"ם ז"ל.

[כג ע"ב] **גירסא** ראשונה דרש"י ז"ל: ר' מאיר סבר צריך לברר. פ"י מחלוקת כשאמר להביא שתי כתות והביא כת ראשונה בלבד ועמד חבירו לפסלן עם אחר. ר"מ סבר צריך לברר בעל דין את דבריו שאמר לפני כ"ד, ואם לא יברר יפסיד, אבל די לו

בקוץ פעמים שאדם נזוק בו ומת ואעפ"כ אינו בדין שיטמא הקוץ:

ויז ע"כ אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר וכו'. פי' רבינו שרירא גאון ז"ל שנים שיודעין לדבר בתלמוד תורה שברורה להן משנתן וברור להן תלמודן ואין טועין בדבר משנה אף הן ראוין לשיקול הדעת ויש בהן כדי לדבר בעסקי הלכות ואחד לשמוע אע"פ שאין יודע לדבר ואין משניותיו סדורות לו אלא שהוא מבין מה שהוא שומע וכשהוא רואה דברי זה ודברי זה איזה מהן חזק ואיזה מהן בטל^ל. ויש אומרים שנים לדבר בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב. ופירו' קמא דייקא מדמייתי לה להא דרב יהודה דכל עיר שאין בה שנים לדבר אאידך דרב יהודה דאמר אין מושיבין בסנהדרי אלא מי שיוודע לטהר את השרץ מן התורה דמיירי במדת חכמה ופלפול ולא קא מייתי לה אדר' יוחנן דמיירי בשבעים לשון ותו מדקאמר ושמעון התימני דן לפניו בקרקע ש"מ במשא ומתן של תורה קאי בביתו. היו בה שלשה כמו שאמרנו השנים לדבר ואחד לשמוע וביבנה היו בה ארבעה שלשה לדבר ואחד לשמוע ואלו הן ר' אליעזר ור' יהושע ורבי עקיבא לדבר בדברי תורה ושמעון התימני שומע דבריהן ודן לפניו בקרקע כלומר שהיה משיב על דבריהן כדאמרינן דנתי לפני רבן גמליאל ולפי שלא היה כדאי לדבר עמהן אלא לדון ולהקשות לא היה יושב על גבי ספסל:

מיתיבי שלישיית חכמה עיר שיש בה שלשה לדבר חכמה היא וראויה היא להושיב בה סנהדרי רביעית אם יש בה ארבעה אין למעלה הימנה והאי שלישיית ורביעית דקתני בעלת שלש ובעלת ארבע קא בעי למימר קשיא לרב דאמר בשנים לדבר סגיא. ומפרקינן הוא דאמר כי האי תנא שניה בעלת שנים חכמה שלישיית בעלת שלש אין למעלה הימנה:

כל מקום שנאמר למדים לפני חכמים דע שעל (לוי קאמר) שהיה למד לפני רבינו. דנין לפני חכמים שמעון כו'. והאי דלא חשבינן ליה לשמעון התימני בהדיהו משום דלא הוה בהדיהו והנך דהוו בהדי הדדי קרי דנין לפני חכמים ושאר השמועה פשוטה היא:

פיסקא וכמה יהא בעיר כו'. ודייקינן: הני מאה ועשרין מאי עיבידתייהו. ופשטי': עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה שאם ימותו אלו יוכלו להעמיד אחרים מבני העיר ושלש שורות של עשרים עשרים ושלשה ולקמן תנינן להו באחד דיני ממונות

גרע מאחד מן התלמידים דתנן כפי' היו בודקין (שם) אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ואצטריכו לאוקומא להא כגון דאסתבר ליה טעמא לחובה דכיון דאמר איני יודע הוה ליה כאחד מן התלמידים וקתני התם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו. והאי מימרא ליתא מכמה אנפי חדא דהיכי ס"ד למימרא דאי אמר טעמא דמסתבר לא מקבלין מיניה ותו דעד כאן לא קאמרינן התם משתקין אותו אלא דאי אמר יש לי ללמד עליו חובה לא שבקינן ליה למימר אבל היכא דקדים ואמר טעמא מעליא דמסתבר לרובא ליכא מאן דסליק אדעתיה למימר דלא מקבלינן מיניה והכא בדקדים ואמר עסקינן מדקאמר אי אמר טעמא ולא אמר אי יש לו ללמד עליו חובה. ותו מדאמרינן לא שמעינן ליה ולא אמרינן לא שבקי' ליה וההיא דאמרינן התם שומעינן לו היכא דמסתבר טעמיה להנך כדקתני התם אם יש ממש בדבריו שומעינן לו ואף על גב דלא מסתבר טעמיה לכולהו והרי אתברר לך דהאי מימרא דהאי מרבנן ליתיה כלל ופירוש דילן פירושא מעליא הוא ולית ביה ספיקא כלל:

אמר רב כהנא סנהדרין שראו כולן לחובה ביום ראשון פוטרין אותו מאי טעמא משום דגמירי הלנת דין שאם לא מצאו לו זכות ביום ראשון צריכין להלין את דינו אולי ימצאו לו זכות למחרת ויראה אחד מן המחייבין דברי המזכין והני כיון דהשתא לא חזי ליה חד מינייהו זכותא תו לא חזי ליה ולא מהני למעבד ליה הלנת דין ובעינא (הוה קרי) [הלנת דין] דחזיא להדורי בתר זכותא וליכא הילכך פטרינן ליה: א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי חכמה ובעלי קומה ובעלי מראה ובעלי זקנה כדי שתהא אימתן על הצבור ואל יהיו בזוין בעיני הצבור ויזלזלו בהן ובעלי כשפים כדי שלא יוכלו מכשפים להנצל מידן^{לא} ובקיאין בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי התורגמן דלא להוי כעד מפי עד: אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיוודע לטהר את השרץ מן התורה כלומר להראות מק"ו שהיה בדין שיהא טהור ולא לעשות. מעשה בדבר מאחר שהתורה טמאתו. אמר רבינא אני אדון ואטהרנו. ומה נחש שממית ומרבה טומאה בעולם מחמת מתים שבאין על ידו הרי הוא טהור כשהוא מת שרץ שאין ממית והרי אינו מרבה טומאה לא כל שכן שיהא טהור כשהוא מת. ודחינן דהאי לאו ק"ו הוא דאע"ג דממית ומרבה טומאה אין זה צד חמור כדי שנלמד הימנו לשרץ הקל להקל עליו דהתם גבי נחש מעשה קוץ בעלמא הוא דקא עביד שאף

לא. ויי"מ שידע להכיר בין מכשף לשאינו מכשף ע"כ:

לכ. כדי שיהו ג' בחקירה בי יודעים לדבר כדי לחקור חד לטובת זה וחד לטובת זה ושלישי שיבין הכל ע"כ.

Temple, a nineteenth blessing was added. This prayer must be recited silently, while standing with one's feet together. According to most authorities, women are also obligated to recite this prayer. During congregational prayer (see מִנְחָן), in all but the evening service (עֶרְבֵית), after the congregation has recited the שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה silently, the שְׂלִיחַ צִיבור (prayer leader) repeats the prayer aloud.

שְׁמוֹנֵה שְׂרָצִים *Eight creeping animals.* These are eight creeping animals (small mammals and lizards) whose carcasses convey ritual impurity upon contact (Leviticus 11:29–30). These are the only carcasses of creeping animals that impart ritual impurity upon contact. (See, however, טוֹמְאֵת נְבֵלָה.) The Rabbis have extensively debated the identification of these eight creatures. The popularly accepted (but doubtful) identifications are: חֶלְדַּי — weasel; עֶכְבֵּר — mouse, צָב — toad; אֲנָקָה — hedgehog; כַּח — chameleon; לְטָאָה — lizard; חֶמֶט — snail; תּוֹנְשֵׁמָה — mole.

שְׂמֵחַת בֵּית הַשּׂוֹאֵבָה *The celebration of drawing water from the spring.* The festivity that accompanied the drawing of water for the water libation on the Sukkot Festival. This celebration was held at night in the women's courtyard (עֵצֵרֶת) on all the intermediate nights of the Festival except the Sabbath. All the different musical instruments in the Temple were played, and the pious and the Sages would sing, dance and celebrate before the people. Large torches were placed on high pillars to illuminate the area. A special wooden balcony was constructed for the women. The ground area was reserved for the men.

שְׂמֵחַת תּוֹרָה See שְׂמֵינֵי עֶצְרַת.

שְׂמֵיטָה See שְׁבִיעִית.

שְׂמֵיטַת כְּסָפִים See שְׁבִיעִית.

שְׂמֵינֵי עֶצְרַת *The eighth day of assembly.* The eighth day after the beginning of the Sukkot Festival. It follows the seven days of Sukkot (see Leviticus 23:34–36). Though שְׂמֵינֵי עֶצְרַת follows Sukkot, it has certain independent aspects. The two commandments associated with Sukkot, dwelling in the sukkah and waving the lulav and etrog, are not observed on this day. In Temple times, special sacrifices were offered on עֶצְרַת; today special prayers and blessings are recited. The annual cycle of the Torah reading is completed on עֶצְרַת שְׂמֵינֵי עֶצְרַת in Eretz Israel and on the second day of the Festival (שְׂמֵחַת תּוֹרָה) in the Diaspora. This is an occasion for special celebration, including bearing the Torah scrolls around the synagogue and dancing with them.

שֶׁמֶן הַמְּשָׁחָה *The oil used for anointing.* The specially prepared spiced oil used for the anointing of the sacred utensils in the Sanctuary and the Temple, the anointing of the High Priests, and of kings (Exodus 30:23–33). It is forbidden to reproduce this oil or to use it for other purposes. The violation of this prohibition is punishable by יְבֵרַת — excision.

שֶׁמֶן שְׂרִיפָה *Oil that must be burned.* Terumah (יְתְרוּמָה)

from oil that has become ritually impure must be destroyed by burning. Nevertheless, the priests are allowed to derive benefit (הִנְאָה) from the oil while it is burning (e.g., for light). This oil is not burned on Sabbaths or Festivals.

שְׂמֵתָא *A severe ban of excommunication.* After a person has been condemned to ostracism (יְנִידוּי) and has still not changed his behavior, he may be placed under this more severe ban (see also חֶרֶם).

שָׁן Lit., *tooth.* One of the primary categories of damage (אֲבוֹת גְּנוּיָקִין). It is caused by an animal when acting for its own satisfaction. The most common example of damage under the heading of שָׁן occurs when an animal grazes in another person's field. This category also includes such incidents as an animal rubbing its back against a wall and damaging it. שָׁן damage is assumed to be predictable, and the owner is therefore expected to control his animal, and must pay in full for any damage it causes. The owner is liable for שָׁן damage attributable to his animal in another person's private domain. But he is not liable for such damage if it is caused in the public domain (יְרִשׁוּת), where all are permitted to move freely.

שְׁנֵי לְטוֹמְאָה *The second degree of ritual impurity.* Something that has become ritually impure by contact with an object of the first degree of ritual impurity (יְרִאשׁוֹן לְטוֹמְאָה). Ritually impure food of the second degree is called יְפָסוּל — “disqualified.” It can confer the third degree of ritual impurity (יְשִׁלְשִׁי לְטוֹמְאָה) to terumah (יְתְרוּמָה) and sacrificial food. Any liquids that come in contact with something of the second degree of ritual impurity themselves become ritually impure in the first degree. The Sages decreed that certain things, such as holy books and unwashed hands in general, are in the second degree of ritual impurity.

שְׁנֵי סְדָרִים Lit., *two orders.* The יְלָחֶם הַפָּנִים (shewbread) was arranged on the sacred table in the Temple (שׁוּלְחַן הַפָּנִים) in two piles, each containing six loaves, on shelves placed one upon the other. Two bowls of frankincense were also placed on the table. According to some authorities, one bowl was placed on top of each group of loaves. Other authorities maintain that both bowls were placed between the two groups. See בְּזִיכִין.

שְׁנוֹת *Secondary relationships.* Relationships forbidden as incestuous by Rabbinic decree. The Torah (Leviticus, chapters 18 and 20) lists many incestuous relationships (עֵרְוֹת). The Sages expanded this list to include one's maternal and paternal grandmother; the mother of one's maternal and paternal grandfather; the wife of one's maternal and paternal grandfather (even though she is not one's grandmother); the wives of one's father's maternal brothers (his paternal brother's wives are forbidden by Torah law); the wives of one's maternal uncles; one's son's or daughter's daughter-in-law; one's great-granddaughters; one's wife's great-granddaughters from previous marriages; and one's wife's maternal and paternal greatgrandmothers. These prohibited relationships are also referred to as יְאִיסוּר מִצְנָה in the context of the laws of levirate marriage (יִיבּוּם). A man who marries a woman related to him in one of these ways is obligated to divorce her and need not pay her marriage settlement (יְכֵתוּבָה). Violation of these prohibitions

one of the four forms of capital punishment (אֲרָבַע מִיתוֹת בֵּית) (דין). The condemned criminal was executed by pouring molten lead down his throat. The crimes punished in this manner were sexual intercourse with both a woman and her mother or grandmother, and adultery committed by the daughter of a priest (יֵבֶת כֹּהֵן). The adulterer was executed by strangulation (אֶחָנֵק). (2) See נִשְׂרָפִין.

שָׂרָץ Lit., a creeping animal. Generally, rodents, lizards, insects or any other small creature that crawls. Ritual impurity is imparted by the carcasses of eight different creeping animals (Leviticus 11:29-37; see שְׂמוֹנֵה שָׂרָצִים). The Talmud often refers to these eight creatures by the term שָׂרָץ, without any further description. The Sages stated that the smallest of these eight animals was from birth at least the size of a lentil's bulk (כְּעֵרֶשֶׂה). Hence, to contract ritual impurity one must touch a piece no smaller than that size of the carcass of a creeping animal. Moreover, one is liable to lashes (מִלְקוֹת) for eating a lentil's bulk of such an animal.

שָׂרָץ הָעוֹף Flying insects. The Torah (Leviticus 11:20-23) prohibits the eating of all flying insects with the exception of certain species of grasshoppers that can be identified by the following signs: (1) They must have six feet, two of which are extended (called כְּרָעִים) and used for hopping. (2) They must have wings that cover the majority of their bodies. (3) They must belong to the species known as חֲגָב. Despite the prohibition against eating flying insects, it is permitted to eat honey, since it is not a true secretion of the bee and not part of its body.

שְׂתוּי נֵי Intoxicated with wine. It is forbidden to enter the Temple Courtyard while drunk, and violation of this prohibition by a priest is a capital offence, though the sentence is meted out by divine retribution (יִמִּתָּה בְיַד שָׁמַיִם) and not by an earthly court. Anyone who drinks a יִרְבִּיעִית of wine is included in this category. If a priest serves in the Temple while drunk, his service is disqualified.

ת

תְּגִלְחַת Shaving. In the following instances, the Torah requires shaving one's head or one's entire body as part of a process of purification and the assumption of a different status: (1) A Nazirite (נָזִיר see נְזִירוֹת) who completes his Nazirite vow (see Numbers 6:18-19). Upon the termination of the period of his vow, a Nazirite shaves his head. This was carried out in a special chamber within the women's courtyard in the Temple (see עֲזֵרַת נָשִׁים). Afterwards, the Nazirite's hair was placed in the fire over which his peace-offering was cooked (see אֵיל נָזִיר). (2) A Nazirite who has become ritually impure because of contact with a dead body must shave his head on the day

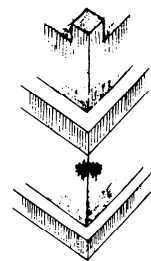
שְׂתוּקִי A child whose mother's identity is known but whose father's identity is not. With regard to the laws of marriage a שְׂתוּקִי is considered as a possible מְזוּמָר. See עֲשֶׂרֶה יוֹחֲסִין; אֲסוּפֵי.

שְׁתוּת A sixth. The Sages ordained that the profit taken by an individual on basic necessities may not exceed this proportion. Similarly, any transaction in which an article is sold for a sixth more than its value is considered fraud (אִינוּנְאָה), and the difference must be returned. The usual reckoning of a שְׁתוּת is in relation to the total amount involved. In other words, twenty percent more than the real value.

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם The two loaves. Two loaves brought as a communal offering on the Festival of Shavuot (Leviticus 2:17). In contrast to most of the other meal-offerings (מִנְחָה), these loaves are of leaven. Their shape resembles that of the shewbread (לֶחֶם הַפְּנִיִם) which, however, was unleavened. Two lambs were brought as peace-offerings (שְׁלָמִים) together with these two loaves (שְׁלָמֵי צִבּוֹר). Both the loaves and the lambs are ceremonially waved. Afterwards, they are divided up among the priests and eaten in the Temple Courtyard (עֲזָרָה).

שְׁתֵּי שְׂעֵרוֹת Two pubic hairs. When girls reach twelve and boys thirteen, and these pubic hairs appear, the Halakhah considers them adults. Both conditions are necessary.

שְׁתֵּים שֶׁהֵן אַרְבַּע Lit., two that constitute four. The manner in which the blood of burnt-offerings (עוֹלָה), guilt-offerings (אֲשָׁם), and peace-offerings (שְׁלָמִים) is presented on the altar. The blood is sprinkled on the two opposite corners of the altar so that it will run down on each of the four sides. The blood is sprinkled on the northeastern and southwestern corners of the altar.

he purifies himself. On the following day, he brings the required sacrifices and begins his Nazirite vow anew (see Numbers 6:9). (3) The process of ritual purification (see טְהוֹרַת מְצוּרַע) after אֲצִרְעַת (leprosy) involves shaving all the hairy portions of one's body including the beard, the armpits, the pubic area and the eyebrows. Afterwards, the healed leper must wait seven days and shave his body again. Then he brings the required sacrifices (see Leviticus 14:8-9). (4) As part of the initiation of the Levites into the service in the Sanctuary in the wilderness, God commanded them to shave their entire bodies (Numbers 8:7).